

УДК 371.213

С.Л. КУЧЕР,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і методики технологічної освіти
Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджено теоретичне підґрунтя неперервної освіти в галузі дизайну та виокремлено основні положення щодо організації дизайн-підготовки вчителів технологій. Виявлено мету, завдання і основні принципи здійснення неперервної дизайн-підготовки на різних рівнях освітньої системи. Обґрунтовано основні вимоги до змісту дизайн-підготовки майбутніх вчителів технологій відповідно до умов становлення системи національно-орієнтованого дизайну.

Ключові слова: дизайн-підготовка майбутніх вчителів технологій; навчання впродовж життя; неперервність і багаторівневність освіти.

Постановка проблеми. «Технології» як освітня галузь залишається затребуваною і перспективною в сучасному економічному та гуманітарному розвитку суспільства. Рівень підготовки фахівців у цій галузі залежить насамперед від ступеня залучення їх до процесу, наближеного за умовами до виробничого. Сенс такого залучення пов'язаний не стільки з вивченням сучасного виробництва, скільки із процесом самостійної, творчої діяльності, вирішення протиріч і проблем. Найперші можливості включення учнівської молоді в умови професійної діяльності з'являються вже у школі, при ознайомленні з основами дизайну на уроках технологій. Саме тому підготовці вчителя технологій у галузі дизайну слід приділяти особливу увагу під час навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пошуку шляхів упровадження традиційного декоративно-ужиткового мистецтва та класичного дизайну в систему художньої і технологічної освіти присвячено праці Є. Антоновича, В. Вдовиченка (структура і зміст спеціалізацій профільного навчання у національній системі неперервної художньо-проектної освіти, синтез дизайну і технологій), Л. Оршанського (художньо-трудова підготовка засобами етнодизайну), С. Прищенко (специфіка художньо-проектної культури та становлення дизайн-освіти), В. Сидоренка (дизайнерські методи пізнання, естетика проектно-творчості), В. Тименка (теорія і практика формування конструктивних умінь особистості, концептуальні положення їх формування), І. Рижова (соціально-філософська парадигма сучасного дизайну), В. Тягура (особливості викладання дизайну у педагогічних закладах, розвиток професійно-художньо-промислової освіти у світовій практиці) та ін.

Проблема організації неперервної освіти висвітлена у наукових працях таких дослідників, як В. Введенський (інтеграція і регулювання неперервної освіти), Н. Махиня, Н.В. Мукан (система неперервної професійної підготовки вчителів у світовій практиці), С. Ломов, Е.В. Леонова (психологічні умови організації неперервної освіти), М. Зиновкина (багаторівневе неперервне креативне навчання), С.И. Назарова (теоретико-методологічні основи неперервної освіти у сфері дизайну) та ін. Разом з тим не існує цілісного підходу до обґрунтування концептуальних основ неперервної дизайн-підготовки вчителя технологій.

Формулювання мети. Метою статті є визначення основних теоретичних положень, які можуть бути покладені в основу організації систематичної неперервної дизайн-підготовки

вчителя технології на етапах профільної підготовки в школі та під час і після навчання в університеті.

Виклад основного матеріалу. Серед основних стратегічних напрямів розвитку технологічної освіти на найближчі роки було визначено такі: розробки наукових основ неперервної технологічної освіти на засадах використання здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки і практики; поступове, поетапне реформування змісту технологічної освіти. Було передбачено, що реалізація основних завдань технологічної освіти здійснюється через навчально-трудова процес, в основу якого покладено проектно-технологічну систему [4]. Тенденції в суспільному житті швидкоплинні, і на зміну проектно-технологічній парадигмі приходять художньо-проектна. Як свідчить аналіз останніх розробок фундаментальних засад технологічного напрямку освіти (В. Вдовченко, Є. Антонович), в Україні, кінцевою метою художньо-проектної підготовки в освітній галузі «Технології» тепер вбачається художньо-проектна компетентність на рівнях ЗНЗ та ВНЗ національної системи неперервної художньо-проектної освіти [3]. Саме системний підхід є фундаментальним у реалізації поставлених завдань.

Науковці вважають, що наразі актуальним стає створення власної національної концепції неперервної освіти в Україні. Так, Є. Михайлева зауважує, що «система неперервної освіти, являючи собою постійну освіту індивіда, відображає процес розвитку людини і забезпечує її можливостями адаптації і стабільної життєдіяльності у змінюваному світі. В умовах транзитивних параметрів така система має особливе значення» [7]. Серед основних принципів організації неперервної освіти на сучасному етапі названо: монополізацію (створення багатовимірного освітнього простору); гнучкість та адаптивність (здатність швидко реагувати на зміни в системі соціальних чи індивідуальних особливостей); інтегрованість у світову систему освіти; варіативність; регіоналізацію; мобільність; наступність; відкритість; доступність та ін.

Неперервність освіти передбачає наступність освітньої діяльності при переході від одного її виду до іншого, визначає залучення до активної співпраці особистості в освітньому процесі на всіх стадіях свого розвитку. Для конкретного індивіда це освіта і самоосвіта з метою просування «вперед» в удосконаленні певного профілю, або «в бік» його розширення, а також освоєння нових галузей і підвищення якісного рівня («вгору»).

Так, фундаментальні положення неперервної освіти знаходять послідовне відображення у соціальній та культурно-освітній політиці Інституту педагогіки НАПН України. Є. Антонович вважає, що передусім на профільному рівні технологічної освіти (у старшій школі) з основ дизайну необхідно готувати майбутнього майстра ДПМ та дизайну [2]. Відповідно, підвищуються вимоги до професійної підготовки вчителя технологій, який має володіти достатньо високим рівнем компетентності у цих галузях.

Перспективи розвитку української неперервної художньо-проектної освіти на профільному рівні дослідники (Є. Антонович, В. Вдовченко) вбачають у таких положеннях: розробка нової структури змісту художньо-проектної освіти на пропедевтичному, допрофільному та профільному рівнях; забезпечення випереджального характеру художньо-проектної освіти завдяки синтезуванню змістового наповнення освітніх галузей «Мистецтво» і «Технології» базової та повної загальної середньої освіти; підготовка учня ЗНЗ, який володіє елементами галузевих компетентностей (5-ті–7-мі кл.), до оволодіння основами галузевих компетентностей (8-мі–9-ті кл.), профільною (10–11-ті кл.) художньопроектною галузевою компетентністю, з орієнтацією на компетентності бакалавра і магістра у вищій школі – соціальну, комунікативну, інформаційну, когнітивну та спеціальні тощо [2]. Названі компетенції мають бути притаманні і вчителю технологій, але вже на вищому рівні.

Рівні дизайн-підготовки майбутнього вчителя технологій за змістом і метою виділяються згідно з освітньо-кваліфікаційними рівнями: допрофесійна підготовка (профільна); бакалаврат; магістратура; аспірантура. Рівневу підготовку вчителя технологій можна розглядати і в суб'єктивних аспектах, коли на різних рівнях (етапах) професійної підготовки проявляються різні рівні освіченості, підготовленості; рівні особистісного становлення; рівні пізнавальної активності та ін. Кожному рівню властиві свої цілі, завдання, зміст підготовки педагогів, що, в підсумку, має сприяти формуванню відповідного рівня компетентності фахівця.

О. Фурса наголошує на тому, що об'єктами організаційної і навчально-методичної підтримки неперервної дизайн-освіти вищим навчальним закладом мають стати всі зазначені рівні: для молодого покоління (програми шкільної та довузівської підготовки); для студентів (при сприйнятті періоду навчання в університеті як одного з етапів індивідуальної освітньої траєкторії людини); доросле працююче населення (програми додаткової освіти, курси підвищення професійної підготовки, курси дизайнерської підготовки і комп'ютерної графіки тощо); доросле непрацююче населення, наприклад, пенсіонери чи домогосподарки (курси дизайнерської підготовки, розвиток навичок і техніки проектної дизайнерської діяльності: дизайн одягу, фітодизайн, дизайн інтер'єру, ландшафтний дизайн тощо) [9].

Дійсно, в суспільстві і освіті поширюється розуміння розвиваючих можливостей дизайну, його багатоплановість як діяльності і перспективність як професії. З розвитком комп'ютерної техніки і програм в опануванні дизайнерських компетенцій все менше значення мають зображувальні здібності людини. Науковці у дослідженнях тенденцій розвитку дизайн-освіти, прагнуть визначати її насамперед як «освітню сферу, в основі якої лежить творчий процес мобільної та готової до змін діяльності, спрямованої на розв'язання конкретних проблем і придатної до використання різних матеріалів для реалізації поставлених задач» [8]. Успішним результатом дизайн-освіти є творчі, активні студенти з широким світоглядом, що мають навички в галузі дизайну і проектування, технології обробки матеріалів, комунікації, здатні опановувати нові знання у міру необхідності [9]. У зв'язку з цим метою організації дизайн-підготовки майбутніх учителів технологій вважаємо таке: забезпечити розвиток особистісного та творчого потенціалу студентів, сформувати у них потребу в «навчанні протягом життя», індивідуальний професійний стиль.

А. Бровченко вважає, що зміст фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання на засадах етнодизайну зумовлює належний рівень сформованості: етнодизайнерської компетентності; художньо-проектних та техніко-технологічних знань, умінь і навичок; творчих якостей особистості; готовності до виконання професійних функцій, що уможливило успішну професійно-педагогічну діяльність в умовах загальноосвітньої школи [1, с. 11].

Як можна судити з прикладів розвинених країн, рівень дизайн-підготовки широких верств населення напряму залежить від загального рівня розвитку дизайну як галузі культури. Шлях розвитку дизайну в Україні створює передумови до зростання рівня художнього розвитку у галузях середовищного дизайну, графічного дизайну, творенні предметів побуту, – так вважає В. Даниленко, окреслюючи фундамент моделі національно-орієнтованого українського дизайну у вигляді «перехрещення «вертикальної» складової (глибинних цінностей національної культури України) з «горизонтальною» складовою (залученими цінностями інших культур). Таке перехрещення даватиме нову своєрідну культурну якість у дизайні, яка не може з'явитися більше ніде, бо ніде не існуватиме комбінацій з таких само інгредієнтів» [5]. Тому саме етнодизайн буде змістовою основою дизайн-підготовки майбутнього вчителя технологій.

Отже, головні цілі та завдання дизайн-підготовки: створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечують наступність у здобутті безперервної освіти, досягнення учнями певного рівня освіченості, формування комплексу компетентностей, що сприяють адаптації випускників в соціумі і створюють передумови для їх постійного саморозвитку. Серед цих умов найбільшої уваги потребують:

- забезпечення наступності між різними ступенями безперервної освіти шляхом створення різнорівневих програм, підвищення їх практичної спрямованості;
- забезпечення ранньої профілізації шляхом введення курсів за вибором;
- створення творчої атмосфери на заняттях та в позааудиторній роботі;
- залучення студентів до творчих та інтелектуальних конкурсів у позанавчальний час;
- багатoproфільної модульної організації навчального процесу, що забезпечує можливість вибору предмета, рівня його засвоєння і набору відповідних профільних і елективних курсів;
- зростання питомої ваги проектувальної діяльності учнів, самостійної роботи з різними джерелами інформації;
- впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій для супроводу творчо-пошукової діяльності студентів;

– змін в системі тестування і оцінювання освітніх результатів від знань, умінь і навичок до компетенцій.

Впровадження названих умов реалізується на основі критичного аналізу та вдосконалення змісту навчання, введення в навчально-виховний процес адекватних поставленим цілям педагогічних технологій, форм і методів навчання і оцінки освітніх досягнень студентів.

На нашу думку, результатом дизайн-підготовки майбутнього вчителя технологій у ВНЗ має стати особистість, яка володіє спектром компетенцій, які дозволяють їй ефективно і творчо демонструвати єдність теоретичної та практичної підготовки в галузі дизайну, творчим потенціалом і індивідуальним професійним стилем, що готова до «навчання впродовж життя».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Концептуальні положення, на які спиратиметься система неперервної дизайн-підготовки майбутніх учителів технологій, передбачають: 1) реалізацію дизайн-підготовки на засадах системного, компетентнісного, діяльнісного, суб'єктно-орієнтованого та практико-орієнтованого підходів; 2) наступність дизайн-підготовки на усіх ланках допрофесійної, професійної та післяпрофесійної освіти; 3) розробку освітніх програм з урахуванням тенденцій розвитку українського національного і світового дизайну; 4) творчість як основний вид діяльності з напрямку дизайн-підготовки.

Подальші пошуки в рамках дослідження пов'язані із формуванням змістового компонента дизайн-підготовки вчителів технології у зв'язку із змістом програм трудового навчання і технологічного профілю в школі. Оскільки метою дизайн-підготовки стають саме дизайнерські компетенції, а не набір знань і умінь, то її зміст в загальному плані являтиме собою єдність теоретичних знань і практично спрямованих проектів.

Список використаних джерел

1. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук; за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
2. Вдовченко В. Концептуальні засади фундаментального дослідження структури та змісту спеціалізацій «Художньо-проектна творчість», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Основи дизайну» профільного навчання в національній системі неперервної художньо-проектної освіти / В. Вдовченко, Є. Антонович // Педагогічний дискурс. – 2015. – Вип. 18. – С. 20–33.
3. Вдовченко В.В. Формування тезауруса з основ дизайну у системі неперервної художньо-проектної освіти: пропедевтичний рівень [Електронний ресурс] / В.В. Вдовченко // Збірник наукових праць. – 2015. – 1 (5). – С. 136–151. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/2428/1/_Ст_в3_Ч1_Ужгород_13_12_14.pdf
4. Гончаренко О. Формування конкурентоспроможного фахівця зі спеціальності «Технологічна освіта» / О. Гончаренко, Ю. Коломієць, Н. Вересоцька // Рідна школа. – 2012. – № 11. – С. 51–55.
5. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ ст. (національний та глобалізаційний аспекти): автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства; за спеціальністю 05.01.03 – технічна естетика / В.Я. Даниленко; Львівська національна академія мистецтв. – Львів, 2006. – 35 с.
6. Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 1. – С. 3–6.
7. Михайлева Е.Г. Концептуальные основы непрерывного образования в условиях транзитивных социальных изменений / Е.Г. Михайлева / Проблемы сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія: зб наук. праць. – 2000 – Вип. № 2, ч. 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pspo/2000_2_2/doc_pdf/mixailova.pdf
8. Прищенко С.В. Специфіка художньо-проектної культури та становлення дизайн-освіти / С.В. Прищенко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. праць / Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. – К.: Міленіум, 2013. – Вип. 30. – С. 336–343.

9. Фурса О. Непрерывное образование в сфере дизайна: мировая практика и современные тенденции [Электронный ресурс] / О. Фурса. – Режим доступа: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-dizayn-obrazovanie-struktura-soderzhanie-i-metody-realizatsii>

References

1. Brovchenko, A.I. (2011). *Formuvannia fakhovoi kompetentnosti z osnov etnodyzainu u maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia. Avtoref. dys. kand. ped. nauk* [Formation of professional competence of the foundations etnodyzainu future teachers of labor studies. Avtoref. cand. ped. sci. diss.]. Kyiv, 21 p. (In Ukrainian).

2. Vdovchenko, V. & Antonovych, E. (2015). *Kontseptualni zasady fundamentalnogo doslidzhennia struktury ta zmistu spetsializatsii "Khudozhno-proektna tvorchoist", "Dekorativno-prykladne mystetstvo", "Osnovy dizainu" profilnogo navchannia v natsionalnii systemi nepererвної khudozhno-proektnoi osvity* [Conceptual foundations of fundamental research structure and content specialization "Art and design creativity", "Arts and Crafts", "Basic Design" profile education in the national system of continuous art and design education]. *Pedahohichnyi dyskurs* [Pedagogical Discourse], vol. 18, pp. 20-33 (In Ukrainian).

3. Vdovchenko, V.V. (2015). *Formuvannia tezaurusu z osnov dizainu u systemi nepererвної khudozhno-proektnoi osvity: propedevtychnyi riven* [Formation thesaurus design of the foundations of the system of continuous art and design education: propaedeutical level], no. 1 (5), pp. 136-151. Available at: http://lib.iitta.gov.ua/2428/1/_St_v3_Ch1_Uzhhorod_13_12_14.pdf (In Ukrainian).

4. Honcharenko, O., Kolomiets, Yu., Veresotska, N. (2012). *Formuvannia konkurentospromozhnoho fakhivtsia zi spetsialnosti "Tekhnolohichna osvita"* [Formation of competitive specialty "Technological Education"]. *Ridna shkola* [Native School], no. 11. pp. 51-55 (In Ukrainian).

5. Danylenko, V.Ya. (2006). *Dyzain Ukrainy u svitovomu konteksti khudozhno-proektnoi kultury XX stolittia (natsionalnyi ta hlobalizatsiyni aspekty). Avtoref. dys. dok. mystetstvoznavstva* [Ukraine in the global context of art and design culture of the twentieth century. Avtoref. dr. arts diss.], Lviv, 35 p. (In Ukrainian).

6. *Derzhavnyi standart osvitnoi haluzi "Tekhnolohiia" (2003)*. [The state standard educational field "Technology"]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity* [Career training in educational institutions]. no. 1, pp. 3-6 (In Ukrainian).

7. Mykhaileva, E.H. (2000). *Kontseptualnye osnovy nepreryvnoho obrazovaniia v usloviakh tranzitivnykh sotsialnykh zminenii* [Conceptual framework of continuing education in the conditions of transitive social change]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: pedahohika i psykholohiia* [Problems of modern pedagogical education: pedagogy and psychology], no. 2, part 2. Available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pspo/2000_2_2/doc_pdf/mixailova.pdf (In Russian).

8. Pryshchenko, S.V. (2013). *Spetsyfika khudozhno-proektnoi kultury ta stanovlennia dyzain-osvity* [The specificity of the artistic and cultural project design and establishment of education]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury* [Recent issues of history, theory and practice of artistic culture]. Kyiv, Milenium Publ., vol. 30, pp. 336-343 (In Ukrainian).

9. Fursa, O. *Neprerynoe obrazovanie v sfere dizaina: mirovaia praktika i sovremennii tendentsii* [Continuing education in the field of design: world practice and current trends]. Available at: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-dizayn-obrazovanie-struktura-soderzhanie-i-metody-realizatsii>

В статье исследованы теоретические основы непрерывного образования в сфере дизайна и выделены основные положения по организации дизайн-подготовки учителей технологий. Выявлены цели, задания и основные принципы осуществления непрерывной дизайн-подготовки на разных уровнях образовательной системы. Обоснованы основные требования к содержанию

дизайн-підготовки майбутніх учителів технологій в відповідності з умовами становлення системи національно-орієнтованого дизайну.

Ключевые слова: дизайн-підготовка майбутніх учителів технологій, навчання на протязі всієї життя; неперервність і багаторівневість освіти.

The article examines the theoretical basis of lifelong education in the field of design and the basic provisions for the organization of design-training of teachers of technology. The purpose, objectives and basic principles of continuous design training at different levels of educational system are identified. The basic requirements for the content of design training of future technology teachers in accordance with the conditions of formation of the system of national-oriented design are substantiated.

Key words: design-preparation of future teachers of technology; long-life learning; continuity and multi-level education.

Одержано 25.10.2016.